

Királyné Dorogi Edina – Péterfi Rita

Mi a szösz? – Kicsiknek a könyvtárról

A Pest Megyei Könyvtár olvasást és könyvtárhasználatot népszerűsítő kiadványa

Az előzményekről

Számunkra, könyvtárosok számára magától értetődő az a megállapítás, amely szerint az olvasásfejlesztésben az iskola mellett a legfontosabb intézmény: a könyvtár. Kérdéses azonban, hogy erről a bennünket körülvevő társadalom is így vélekedik-e.

A közkönyvtárak hosszú évtizedek óta tevékenykednek azért, hogy valamennyi korosztály számára mindennapos, örömteli tevékenységgé tegyék az olvasást, hogy mindenki megtalálhassa a maga számára azt az olvasásban, amiért neki érdemes ezzel foglalkoznia. Kamarás István, Nagy Attila, Gereben Ferenc vagy Vidra Szabó Ferenc kutatásaiból tudjuk, hogy számos ok motiválja az olvasót, mikor olvasnivaló után néz. Ahogy Gereben Ferencről ismert az a nézet¹, miszerint élhetőbb az a világ, ahol az emberek szabadidős tevékenységei között az olvasás is jelen van. Az olvasó ember számára, ha értékeket kell rangsorolnia, a lista élére a következők kerülnek: a tolerancia, a kreativitás és az úgynevezett harmonikus személyiségjegyek, a belső béke.

Az informatikai eszközök széles körű elterjedésével az olvasásfejlesztés új fejezetéhez érkezett. Nyilvánvalóvá vált, hogy éppen ebben, az eszközökkel teli világban milyen hihetetlenül fontosak azok az évezredek tevékenységei, amelyek előbb a beszédfejlődést, majd a kisgyerek növekedésével az olvasási készség fejlesztését szolgálják. Ennek szellemében 2010-ben az Országos Széchényi Könyvtár négy előadót hívott Magyarországra, hogy az olvasásfejlesztés külföldön már bevált módszereit közvetítsék a hazai érdeklődők számára: Greg Brooks Nagy-Britanniából², Kristin Wardetzky Németországból, Hajnal Ward Judit az Egyesült Államokból és Maria Larsson Svédországból³ érkezett hozzánk.

A British Council többnapos, bentlakásos tanfolyamai is azt a célt szolgálták, hogy közelebb hozzák a magyar könyvtárosokhoz az angolszász könyvtári gyakorlatot. Ezek tapasztalatait már évek óta a nemzeti könyvtár akkreditált tanfolyamain Vidra Szabó Ferencel adjuk tovább a könyvtárosoknak, pedagógusoknak és a segítő szakmák más területein dolgozóknak. Ezek a képzések annyiban különböznek a brit tapasztalatokat bemutató képzéstől, hogy itt a hazai könyvtárak jó gyakorlatain túl a világ számos pontjának módszereit is számba vesszük, nemzetközi kitekintésre is sor kerül.

Olvasásfejlesztés a gyakorlatban

A Pest Megyei Könyvtár a 2014. év során számos alkalommal mutatta be, a *Szülői értekezlet az olvasásról*⁶ címet viselő kezdeményezését. Ezeket az alkalmakat a más intézményekkel való kapcsolatépítésre és partnerségi kapcsolat kialakítására is igyekeztünk felhasználni. Az iskolákon túl többek között az óvodákkal való együttműködés erősítését, valamint az ottani pedagógusok és szülők számára történő ismeretátadást is feladatunknak tekintettük. Ennek eredményeként egyre több óvodás csoport érkezett hozzánk a könyvtárat és könyvtárhasználatot bemutató játékos foglalkozásokra.

A pedagógusok számára gyermekkönyvtárosaink könyvajánló listákat állítottak össze. Tisztaban voltunk vele, hogy ez csak rész megoldás, hiszen ebben a formában kicsi az esélye annak, hogy a könyvtárat nem használó szülőkhöz is eljut az információ. Szembe kellett néznünk azzal az általános jelenséggel, amely bennünket is érint, vagyis hogy csökken a könyvtári helyben használatok száma. Cselekvési tervet készítettünk ezek számának növelésére: többek között célként tűztük ki – az óvodák közvetítésével – a könyvtárat nem használó szülők és nagyszülők megszólítását. Gyermekkönyvtárosaink részéről is megfogalmazódott az igény, hogy az óvodás korú gyermekek könyvtárhasználati és könyvtárbemutató óráit egy konkrét mesére, könyvtárhoz köthető karakterre fűzzük fel a kötődés kialakítása és a maradandó élmény megteremtése érdekében.

Jó könyvtári gyakorlatok, amelyek inspiráltak minket

Az utóbbi években munkatársaink jelentős része kicserélődött, a tapasztalt, nyugdíjba vonuló kollégák helyét lelkes, fiatal csapat vette át. A tapasztalatszerzés egyik lehetséges módja a különböző könyvtártípusokban tett könyvtárszakmai látogatások, illetve a belső továbbképzés, amelynek során kollégáink saját élményeiket oszthatják meg egymással. Így kerültek látóterünkbe jó könyvtári gyakorlatok, mint például:

- a pécsi Csorba Győző Megyei Könyvtár *Olvasásra születtem!*⁶ (0-3 éves korig), *Ohass nekem!*⁶ (3-6 éves korig) A *Körbi/rodalom téged vár* címmel megjelenő ismeretterjesztő és könyvajánló kiadványai;
- a sepsiszentgyörgyi Bod Péter Megyei Könyvtár *Könyvkelengye programja*⁷ és *Könyvkalauz kicsinek és nagyoknak* című kiadványa⁸;
- a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár Szabó T. Anna tollából megjelent *Holló Lali* című kiadványa, amely könyvtári környezetben játszódó verses mesekönyv⁹;
- valamint az Óbudai Platán Könyvtár gyermekrészlegének Sün Tóbiás kabalafigurája¹⁰.

Saját kiadványunkról

Az előzmények ismeretében és a jó könyvtári gyakorlatokat látva, egy módszertani sorozat terve fogalmazódott meg bennünk. Külön kívánjuk megszólítani a kisbaba, az óvodás, a kisiskolás, az iskolás, az aktív és a nyugdíjas használóinkat. A korcsoportokra szabott kiadványok fő része egy rövid könyvtárismertető és az adott korosztálynak ajánlható, áttekinthető mennyiségű könyvajánló, amelyet felvezet egy-egy könyvtári környezetben játszódó mese vagy történet. A füzeteket az olvasóvá nevelés egyik eszközének tekintjük, amely jó kiindulópont a könyvtárhasználati tudnivalók megismertetéséhez és megszerettetéséhez. A tervezett sorozat első kötete a 2015 decemberében *Mi a szűsz?*

címmel megjelent szakmai kiadvány, amely az óvodás korosztálynak és az őket körülvevő felnőtteknek szól.

A könyvajánló

Mint arról korábban már írtunk, a Pest Megyei Könyvtár az elmúlt években különböző szempontok mentén állított össze olvasmánylistákat a különböző korosztályok számára, mivel a hozzánk betérő gyermekek és szüleik részéről naponta fogalmazódik meg igény az ajánlások iránt. Emiatt döntöttünk úgy, hogy a mesén túl könyvajánlót is elhelyezünk kiadványunkban. Az ajánló rész készítésekor arra törekedtünk, hogy áttekinthető mennyiségű könyvet kínáljunk és változatos formában, amely könyvajánló elkülönített része a kiadványnak, és a későbbi kiadások alkalmával aktualizálható, frissíthető lesz.

A könyvajánló a Pest megyei igényekhez igazodik, vagyis azt a kölcsönzési és top statisztikák, a könyvtárközi kérések, a KSZR könyvtárainkból érkező beszerzési javaslatok figyelembevételével állítottuk össze. Ugyanakkor elsődleges szempontunk volt, hogy csak minőségi irodalmat ajánljunk. Klasszikusok és kortárs művek is belekerültek, igyekeztünk olyan könyvekre is ráirányítani a figyelmet, amelyek talán kevésbé ismertek, mégis értéket képviselnek. Célunk volt, hogy egy helyi igényekhez igazodó, frissíthető alaplista jöjjön létre.

A mese

Fontosnak tartottuk, hogy olyan helyi, azaz Szentendrén élő és korábbi gyermek-könyves alkotásaik miatt országosan is ismert szerzők, mint Vadadi Adrienn meséíró és Igor Lazin illusztrátor alkossák meg a történetet, akik rendszeres használói a Pest Megyei Könyvtár felnőtt és gyermekkönyvtárának. A kiadvány könyvtárszakmai szempontjait mi magunk közvetítettük az alkotók számára. A mese csomópontjait a könyvtárosok jelölték ki, a szerzők saját tapasztalataikat, meglátásaikat, fantáziájukat is beleszöve találták ki és rajzolták meg a történetet. A szövegben és az illusztrációban visszaköszönnek azok a terek, amelyek a gyermekkönyvtárunkra jellemzőek, és azok a szolgáltatások, amelyek a leginkább kedveltek az olvasók körében.

A mesében pozitív mintákat is szeretnénk volna közvetíteni: egyrészt az olvasást, másrészt a családot, a minőségi együtt töltött időt illetően. A mese elsősorban nagycsoportos óvodásokhoz szól, s ezen nem kívántunk változtatni, ezért inkább tervbe vettük egy lapozgató, pár mondatos verzió elkészítését a kisebbek részére.

A megvalósításról

A pályázat. 2015 tavaszán jelent meg a felhívás a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma részéről szakmai, módszertani kiadványok előkészítésére, megjelentetésére, amelyen a Pest Megyei Könyvtár sikerrel indult. A pályázathoz két szakmai ajánló véleményére is szükségünk volt. Nagy örömünkre Nagy Attila olvasáskutató és Gombos Péter, a Magyar Olvasástársaság elnöke láttak fantáziát terveinkben. A pályázat lehetővé tette, hogy a kétezer példányban megjelent kiadványt a megye könyvtárai számára ingyenesen tudjuk biztosítani, és két évig könyvtárunk honlapjáról (www.pmk.hu) korlátozás nélkül, térítésmentesen elérhető legyen bárki számára.

Amire az elején nem gondoltunk. A közel egyéves projekt alatt természetesen adódtak olyan helyzetek vagy lehetőségek, amelyekre az elején nem gondoltunk. Ezek magukban hordozták a megtorpanás vagy a projekt újabb szintre való emelkedésének lehetőségét is. Nézzük, melyek voltak ezek!

Nagyon fontos volt az ütemterv gondos megtervezése, szoros betartása és betartatása. Tapasztalataink szerint elegendő időt kell szánni az egyeztetésekre, ezt nem szabad megspórolni. A szerződéskötéseknél célszerű a pontos megfogalmazás. Érdekes a későbbi lehetőségekre is gondolva a folytatás esélyét is beleszőni. Szerencsésnek bizonyult, hogy a szerzők kiválasztásánál könyvtárunkat rendszeresen látogató, azt jól ismerő alkotók személyében gondolkodtunk, így a folyamatos visszajelzés, a biztatás és az intenzív kapcsolattartás biztosított volt.

A Szösz karakter megalkotásának híre kiadói körökbe is eljutott, és ezzel kapcsolatosan megkeresés is érkezett hozzánk. El kellett döntenünk, hogy beleviszünk-e bármilyen üzleti vonulatot a folytatásba. Mivel könyvtárunk nem könyvet, hanem szakmai kiadványt tervezett, egyelőre a kiadótól független megvalósítás mellett döntöttünk. Szerencsére erről szerzőinket is sikerült meggyőznünk, a folytatásban ezt a vonulatot kívánjuk képviselni.

A tervezett 20 oldalból 24 oldal lett, ami többletköltséggel járt. Erre érdemes volt tartalmakat biztosítani, így a kiadványba belekerülhetett az összes elkészült illusztráció, sem a mesét, sem a könyvajánlót nem kellett rövidebbre vennünk. A könyvtárhasználók kérésére elhelyeztünk egy jegyzetelésre alkalmas oldalt is, amelynek jelentőségére a tervezésnél nem gondoltunk. A kiadvány legnagyobb hozama, hogy nemcsak egy könyvtárról szóló mese, hanem egy könyvtári karakter/kabala is született Szösz, a kis könyvmoly személyében. Valamint a könyvhöz elkészült egy gyermekfoglalkozás, amelyet az alkotók Vadadi Adrienn és Igor Lazin tartanak nagy sikerrel¹¹. A szerzők és kollégáink együttgondolkodásának eredményeként jött létre a könyvtári felolvasáshoz, meséléshez kapcsolható kézműves-foglalkozás és annak leírása. Ez egy fotókkal illusztrált, a figura megalkotását lépésről lépésre bemutató tájékoztató, amely honlapunkról letölthető¹². E két tevékenység – a szöveggel való találkozás és az alkotás – összekapcsolását azért tartjuk különösen fontosnak, mert a gyerekek számára mindig élmény, ha ezek együttesen vannak jelen egy gyerekkönyvtári foglalkozáson. A kistélepüléseken a KSZR-es szolgáltatás keretében zajló rendezvényeknél tapasztaljuk, hogy mindig világossá kell tennünk, mi a különbség a művelődési ház és a könyvtár között. Mert ha könyvtári környezetben tartunk kézműves foglalkozást, annak minden esetben kell könyves, könyvtári vonatkozásának lennie.

További terveink. A kiadvány elsősorban a könyvtárunkba ellátogató, a könyvtárhasználati órákon szervezeten részt vevő óvodás csoportokhoz jut el. Nem titkolt reményünk, hogy általuk olyan szülőket, nagyszülőket is el tudunk érni, akiknek eddig valamilyen okból nem került látókörébe a könyvtár és a könyvtárhasználat.

A kiadványt nemcsak Szentendrén, hanem Pest megye kisebb és nagyobb könyvtáraiban kívánjuk terjeszteni. A jelenlegi példányszám mellett bemutató jelleggel elkerülhet minden Pest megyei könyvtárba, az érdeklődésnek megfelelően a későbbi utánnomás lehetőségével. A kiadványt alkalmasnak tartjuk országos szintű könyvtári szóróanyagként történő terjesztésre, mivel a megjelenés óta folyamatosan érkeznek pozitív visszajelzések, megkeresések ezzel kapcsolatosan.

Vadadi Adrienn olyan mesehősöket teremtett a könyvmoly családdal, amely mindenképp továbbgondolásra méltó. Igor Lazin az ötlet nyomán olyan karaktert alkotott, amely

akár a Pest Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárának kabalafigurájaként is jól funkcionálhat. Megjelenhet a polcokon, szóróanyagokon, plakátokon, de könyvtárhasználati órán, akár báb formájában is. Felfűzhető rá a kiadványsorozat többi eleme is – a csecsemőkortól egészen az általános iskolás korig. 2016-os terveink között szerepel egy lapozgató kisbabák részére, valamint az olvasni már tudó kisdíákoknak szóló könyvajánló füzet kiadása.

A *Mi a Szösz?*-szel reményeink szerint olyan kiadvány született, amely felkerül a könyvespolcra az otthoni könyvek közé, amelyet azután többször is elővesznek és örömmel forgatnak szülők, nagyszülők és óvodások, de még a könyvtárosok is. Hisszük, hogy fontos a családi – szülői, nagyszülői – és a könyvtárosi minta, a rendszeres (fel)olvasás, és elengedhetetlen a történettel való napi szintű találkozás.

Köszönet illeti elsősorban a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiumát, hogy látott fantáziát ötletünkben, és támogatta a megvalósítást. Örülünk neki, hogy Vadadi Adrienn és Igor Lazin személyében együttgondolkodásra kész alkotókat találtunk. És semmiképp nem feledkezhetünk meg Nincsevics Kláráról és Werner Ákosról, a könyvtár korábbi és jelenlegi vezetőjéről, valamint kollégáinkról, akik számos ponton segítettek a munkát. Gyermekkönyvtárosaink, Fucskár Erika és Bors Anikó pedig szakmai hozzáértésükkel, tudásukkal segítettek e kiadvány létrejöttét.

JEGYZETEK

1. Gereben Ferenc: Könyv, könyvtár, közönség. A magyar társadalom olvasáskultúrája olvasás- és könyvtárszociológiai adatok tükrében. Bp. OSZK, 1998. <http://mek.oszk.hu/01700/01742/01742.pdf>
2. Greg Brooks: A családi írás- és olvasásfejlesztés szerepe Európában és Európán kívül. = Könyvtári Figyelő. 2010. 3. sz. 467-474.p. <http://ki.oszk.hu/kf/2010/10/a-csaladi-iras-es-olvasasfejlesztes-szerepe-europaban-es-europan-kivul-a-temaval-kapcsolatos-kutatasok-attekintese/>
3. Larsson, Maria: A gyermekek könyvtári ellátása Svédországban. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2010. 11. sz. 47-54. p. <http://ki.oszk.hu/3k/2011/07/a-gyermekek-konyvtari-ellatasa-svedorszagban/>
4. Péterfi Rita: Szülői értekezlet az olvasásról. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2015. 4. sz. 32-37.p. <http://ki.oszk.hu/3k/2015/09/szuloi-ertekezlet-az-olvasasrol/>
5. http://www.csgyk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Olvasasra_szuletem-ismerett_erjeszt%C5%91-%C3%A9s-k%C3%B6nyvaj%C3%A1nl%C3%B3.compressed.pdf
6. <http://www.csgyk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Olvas-nekem-.compressed.pdf>
7. http://www.kmkt.ro/article/66_la_drum_cu_lectura/
8. http://www.kmkt.ro/_afm/uploded/Csatolt%20fajlok/konyvkelengye-fuzet-magyar-atnevezve-dok
9. <http://mek.oszk.hu/09200/09284/09284.pdf>
10. <http://www.platankonyvtar.hu/modul/gyerek/gyerek.php?fiok=1>
11. Kisfilm a *Mi a szösz?* című könyvtári gyermekfoglalkozásról: <https://www.youtube.com/watch?v=C0XjI8ISKV0>
12. Segédlet a *Mi a szösz?* című kézműves gyermekfoglalkozáshoz. http://www.pmk.hu/sites/default/files/u17/igy_keszul_a_szosz.jpg